

GLOBALNI I INSTITUCIONALNI ASPEKTI KORPORATIVNE SIGURNOSTI

Doc. dr. Mimo Drašković, email: rookie@t-com.me

Univerzitet Crne Gore, Pomorski fakultet Kotor

Dr hab. Yuriy Bilan, email: yuriy_bilan@yahoo.co.uk

University of Szczecin, Faculty of Economics Science and Management

Prof. dr Veselin Drašković, email: veso-mimo@t-com.me

Univerzitet Crne Gore, Pomorski fakultet Kotor

Sažetak: U radu se razmatraju pojedini aspekti korporativne sigurnosti, koji su vezani za djelovanje globalizacije i institucija. Dokazuje se da se korporativna sigurnost permanentno nalazi u polju djelovanja dvije grupe značajnih faktora: *globalnih*, koji predstavljaju multiplikator raznih rizika i prijetnji u svim ljudskim djelatnostima, i *institucionalnih*, koji bi trebalo da predstavljaju generator stabilnog korporativnog okruženja. Ukazuje se i na mogućnosti formiranja i negativnog djelovanja alternativnih institucija. Zaključuje se da korporativna sigurnost dominantno zavisi od stepena njene institucionalne zasnovanosti.

Ključne riječi: Korporativna sigurnost, korporativno upravljanje, globalizacija, institucije, poslovna strategija

GLOBAL INSTITUTIONAL ASPECTS OF CORPORATE SECURITY

Abstract: The paper discusses some aspects of corporate security, which are related to the effects of globalization and institutions. It proves that corporate security is permanently located in the field of action by two groups of significant factors: *global*, representing a multiplier of various risks and threats in all human activities, and *institutional*, which should represent a generator of a stable corporate environment. The focus is on the possibility of forming the negative effects of alternative institutions. The conclusion is that the dominant corporate security depends on the degree of its institutional foundation.

Keywords: Corporate security, corporate governance, globalization, institutions, business strategy

1. UVOD

Korporativna sigurnost se na Internet stranicama objašnjava kao termin koji se koristi da objasni savremenu praksu zaštite biznisa, zaposlenih, fizičke imovine i pripadajućih informacionih sistema. Predmet naše analize u ovom radu je pitanje korporativnog upravljanja u dijelu njegove sigurnosti, koja se realizuje pod dejstvom globalnih i institucionalnih faktora uticaja. Uostalom, Evropska Unija je u brojnim svojim dokumentima kao ključne principe korporativnog upravljanja definisala u terminima *legalnost*, *sigurnost* i *transparetnost*. Naravno, korporativna sigurnost se mora posmatrati kao dio opšte korporativne kulture. Takođe, jasno je da u savremenim uslovima korporativna sigurnost istupa kao paradigma svake ozbiljne poslovne strategije.

Bez obzira na činjenicu da je moć korporacija (i njihovih vlasnika) izrasla iz eksploatacije društvenih resursa, gdje god se oni nalazili (što u ekonomskom žargonu znači da upravo *institucionalno* nije ispoštovan Pareto optimum, jer je privatni interes forsiran na štetu javnog), kad je u pitanju korporativna sigurnost, čini se da ne dolazi u obzir fujasko društvenih (formalnih i neformalnih) i ekonomskih institucija. To opet očigledno govori o postojanju dvojnih standarda u ponašanju i poslovanju savremenih korporacija. Drugim riječima, poštovanje institucionalnih okvira od strane korporacija je selektivno – po potrebi i prema

dominantnim profitnim interesima. To je još jedan dokaz da su korporacije „patološki poremećene”, kako tvrde mnogi autori.

U svakom slučaju, savremeni pristup korporativnom upravljanju podrazumijeva integraciju koncepta korporativne sigurnosti sa tri tradicionalna (osnovna) koncepta: *profit concept*, koji polazi od toga da je glavna odgovornost menadžmenta i menadžera biznis i maksimizacija profita, *stakeholder concept*, koji zagovara da menadžment mora voditi računati o uticajima aktivnosti firme na njegove stejkholdere i uvažavati njihove interese u procesu odlučivanja i *social power/social responsibility concept*, koji polazi od toga da preduzeće i biznis moraju imati određenu društvenu odgovornost zbog posjedovanja snage.

Sjetimo se sedam principa društvene odgovornosti korporacija: odgovornost, transparentnost, etičko ponašanje, poštovanje interesa stejkholdera, poštovanje vladavine prava, postovanje međunarodnih normi ponašanja i poštovanje ljudskih prava. Oni svakako nijesu zamjena za pravne obaveze, koje proističu iz tzv. “vladavine prava” jedne države. Oni imaju ulogu “pomagača”, da bi odgovornost, pored zakonske imala i moralnu komponentu. Navedenom konstatacijom se ulazi u institucionalnu zonu, koja generiše ponašanje svih učesnika ekonomskih aktivnosti i njihovih odnosa. Jer, oni se realizuju u okvirima ograničenja, koja su uslovljena institucionalnom strukturom društva i koja sužavaju polje individualnih i korporacionih izbora. Efikasna institucionalna sredina svakako je u mogućnosti da smanji negativne posljedice oportunističkog ponašanja korporacija. Previše je institucionalnih faktora (svojina, kontrola, institucionalni investitori, zakoni, standardi, instrumenti ekonomske politike itd.) uključeno u djelatnosti korporacija da bi se tako jedna značajna i propulzivna oblast kao što su institucionalni uslovi, koji čine institucionalnu sredinu, prepustila principu dobrovoljnosti.

Korporativnog upravljanja dominantno je uslovljenokarakterom odnosa između dva okruženja: korporativnog (voluntarističkog, zasnovanog na tržišnim zakonima) i institucionalnog (obavezujućeg, regulatornog, zasnovanog na propisima i standardima). Pretpostavljamo da će u budućnosti svi modeli korporativnog upravljanja koji preferiraju održivi razvoj sve više napuštati zonu prvog i prihvatati pravila drugog okruženja (Bilan, 2013, p. 689). Na tom fonu je i insistiranje na korporativnoj sigurnosti, koja svakako preferira obje navedene zone. Upravo zbog toga će Tofflerova tzv. „adaptivna korporacija” morati da se mijenja u pravcu sve većeg prihvatanja institucionalnih promjena. Jer, korporativna sigurnost je opšti interes svih stejkholdera.

2. GLOBALNI ASPEKTI KORPORATIVNE SIGURNOSTI

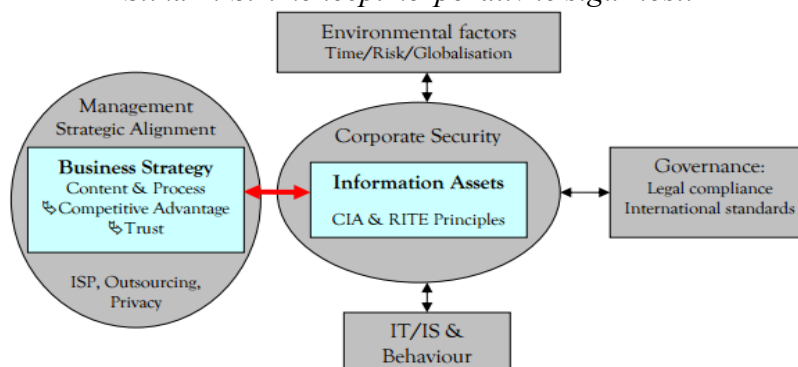
Rizični faktori uticaja globalnog karaktera su po svojem karakteru, obimu, dubini i intenzitetu veoma aktivno i kontinuirano djeluju u pravcu ugrožavanja korporativne stabilnosti. Stalno i veoma brzo raste destruktivni arsenal mjera, sredstava i mogućnosti kojima se prednje realizuje: od informacionih ratova, preko ekonomskih protivrječnosti i političkih konflikata do komunikacionih uticaja preko medija (posebno Interneta). Globalizacija je u ontološkom smislu previše „otvorena” stvarnost, odnosno proces u kojem se brzo mijenja kvalitet proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa (Dražković i dr., 2010; Doncov i Zinčenko, 2011, s. 12). U gnoseološkom aspektu, globalni procesi stvaraju mnoge specifične (pa čak i virtualne) kategorije i institucije, koje imaju opšti karakter i uticaj, kojima se često smanjuje, neutrališe

ili čak paralize funkcionisanje ključnih makroekonomskih kategorija u pojedinim regionalnim i nacionalnim sredinama (koje predstavljaju skup korporativnih aktivnosti).

Mnoge nestabilnosti u navedenim sredinama rezultat su aktualnog djelovanja protivrječnosti između raznih geopolitičkih i geoekonomskih vrijednosti i interesa. Oni direktno predstavljaju izvore mnogih rizika korporativne sigurnosti. Globalizacija neumitno mijenja ekonomsko, društveno, institucionalno, kulturno i informaciono okruženje ljudi. Ona ima dvostruko dejstvo: s jedne strane doprinosi rastu uzajamne zavisnosti i saradnje, a s druge dovodi do ekonomskih i drugih nejednakosti i nestabilnosti. Navedenim turbulentnim i usložnjavajućim procesima mora se prilagoditi sistem korporativne sigurnosti, što nije jednostavno, jer su tradicionalne mjere zaštite postale nedovoljne i neodgovarajuće u uslovima izuzetno sofisticiranih prijetnji. Naravno, sve to se mora posmatrati kroz prizmu dominantne ekološke opasnosti, koja se itekako prelama u složenoj korporativnoj ravni. Osnovni globalni aspekti koji se odnose na korporativnu sigurnost potiču iz polja konkurencije, a manifestuju se u oblastima kadrova, informacija, komercijalnih tajni, мошеничества, poslovne šijunaže i dr. Zbog toga se korporativna sigurnost mora zasnivati na principima kompleksnosti (sistemnosti), pravovremenosti, neprekidnosti, zakonitosti, planomjernosti, kombinovanja javosti i tajnosti, i kadrovskoj kompetentnosti (Zerkalov, 2011, s. 165). Smatramo da navedenim principima svakako treba dodati strategijsku i institucionalnu dimenziju korporativne sigurnosti. Jer, bez njih nije moguće obezbijediti nesmetano funkcionisanje osnovnih komponenti korporativne sigurnosti (ekonomske, pravne, informacione i društvene), koje su usmjerene na neutralisanje unutrašnjih inpoljnih prijetnji (rizika). U uslovima rastućih trendova umrežavanja i virtualnosti poslovanja, raste i potreba adekvatnog prilagođavanja u oblasti mjera, metoda i strategija korporativne sigurnosti. One moraju biti usmjerene na zaštitu interesa, stabilnosti i nezavisnosti korporativnog upravljanja kao glavnih aspekata korporativne sigurnosti. Pri tome, po logici stvari, osnovni elementi (objekti) obezbjeđenja korporativne sigurnosti su: biznis procesi, kadrovi, aktive (finansijska sredstva, materijalne vrijednosti, tehnologije i informacioni resursi) korporacije, njen imidž i druge značajne komponente. Osnovne komponente korporativne sigurnosti, prema mišljenju A. Sitta (1998, p. 21) su: sigurnost know-how, sigurnost informacionih tehnologija, sigurnost obavljanja biznis au kontinuitetu, materijalna sigurnost i opšta bezbjednost. Pojedini autori, ko npr. L. Georg (2007, p. 5) prikazali su širi inicijalni koncept korporativne sigurnosti, polazeći od njenih osnovnih funkcija koje obavlja, uključujući centralnu ulogu informacionih tehnologija (slika 1).

Slika 1: Širi koncept korporativne sigurnosti

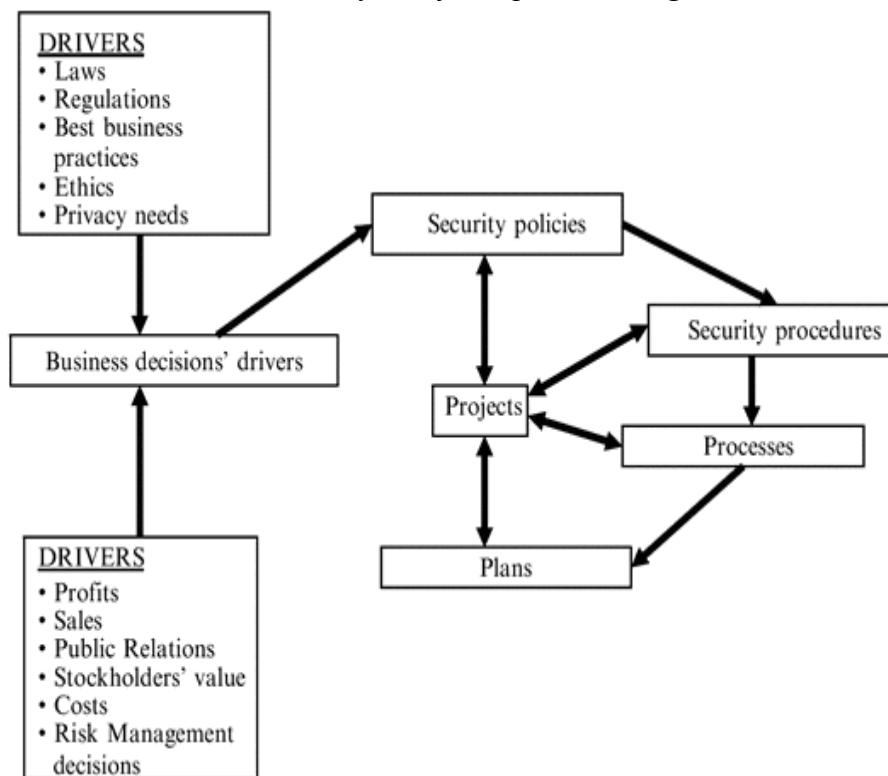
Izvor: Georg, 2007, p. 5.

Neki autori kao npr. A. Blyth (2006, p. 123) pokušali su da daju analitički okvir tokova i funkcija korporativne sigurnosti, preko kojih nastoje da okvirno definišu navedeni termin

(slika 2). međutim, većina autora je jedinstvena u ocjeni da korporativno upravljanje mora da kreira ne smao organizacionu efikasnost, precizira prava i obaveze vlasnika (akcionara), zaposlenih menadžera i trećih lica, nego i korporativnu sigurnost (vidi npr. u: Woidtke, 2002; Miller, 2004).

Slika 2: Tokovi i funkcije korporativne sigurnosti

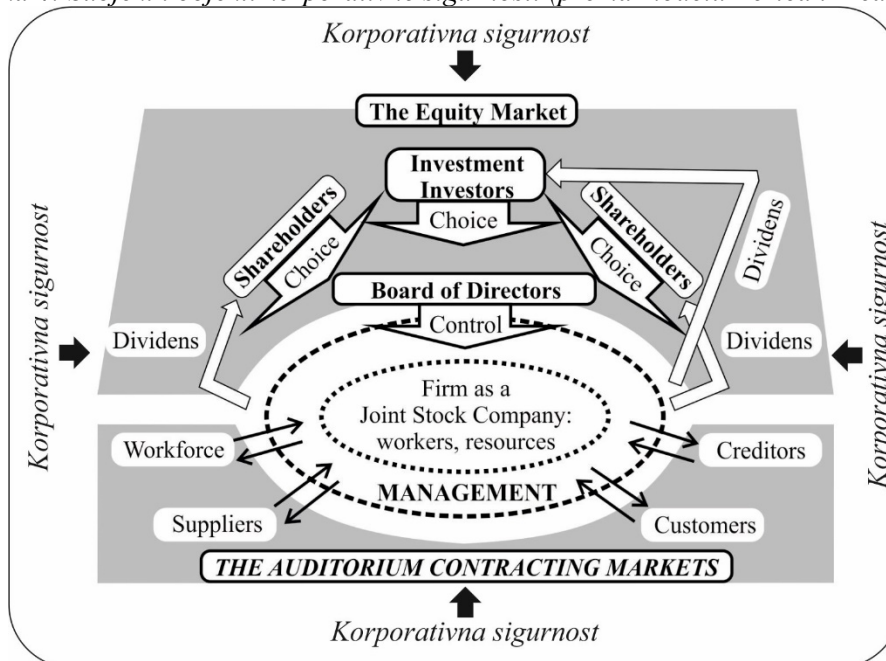
Izvor: Blyth, 2006, p. 123.

3. INSTITUCIONALNI ASPEKTI KORPORATIVNE SIGURNOSTI

Institucionalni aspekti su naglašavani u početku uvođenja korporativnog upravljanja i formiranja moderne korporacije. Naime, od momenta od kojeg vlasnici više nijesu bili lično odgovorni za obaveze ni za bilo kakve druge obligacije koje firma može stvoriti (ograničena odgovornost), tj. od pojave odvajanje vlasničke funkcije od funkcije administriranja resursima firme. Navedenu pojavu su A. Berle i G. Means (1932) označili kao jednu od najvažnijih u ekonomskoj istoriji. Na taj način, moderna korporacija je formirala menadžment kao srednji institucionalni mehanizam, koji ima zadatak da diverzifikuje rizik i smanjuje cijenu kapitala, iako izaziva prirodni sukob između onih koji snose rizik (dioničari) i onih koji njime upravljaju (menadžeri).

Slika 4: Subjeki i objekti korporativne sigurnosti (prema modelu Berlea i Meansa)

Izvor: prilagođeno prema M. Drašković, & A. Lojpur, 2013.

Analiza raznih teorijskih modela (vlasnička, stejkeholderska, agencijska, upravljačka i institucionalna teorija) moderne korporacije i korporativnog upravljanja jasno ukazuje na dominantnu ulogu institucionalnih faktora u njihovom formiranju i razvoju. Pristalice stejkeholderskog pristupa su kritikovali vlasnički model kao nerealan, jer je *normativno i institucionalno neprihvatljiv*. Oni su postavljali pitanje: zašto bi dioničari imali veća prava od drugih zainteresovanih u firmi? Firmu čine svi koji učestvuju u njenom funkcioniranju i koji su interesno zainteresovani za njen uspjeh (radnici, sindidati, javnost, lokalna zajednica, kupci, dobavljači, stratejski partneri, država, investitori, finansijske institucije i nadnacionalne institucije). Suštinski, oni insistiraju na uvažavanju složenog institucionalnog okruženja korporativnog upravljanja, u kojem figurišu razne ekonomske institucije - tržišnog, državnog, svojinskog i kontrolnog tipa (Fiss, 2008; M. Draskovic & A. Lojpur, 2013;). Krajem 20. i početkom 21. vijeka jača pokret za društveno odgovorno korporativno upravljanje, koje podrazumijeva zaštitu interesa svih institucionalnih aktera i svih institucionalnih nivoa korporativnog upravljanja.

Institucionalni igrači izvan korporacije mogu itekako uticati na korporacije. M. Roe (2004, p. 16) objašnjava način na koji autsajderi mogu intervenisati preko političkih institucija, u slučajevima kad se korporativni aranžmani formulišu nepravedno. Političke institucije mogu zabraniti neke aranžmane, povećati troškove drugih i subvencionirati treće. Kada to učine, smatra Roe, one mogu bitno uticati na institucije korporativnog upravljanja. Korporativno upravljanje objektivno djeluje u eksternom institucionalnom okruženju, koje čine društveno i globalnog upravljanje (M. Draskovic & J. Stjepcevic, 2012). S tog aspekta je interesantno istraživanje R. Apreda (2008), koji je pružio unificirani i integrisani pogled na upravljanje. On je identifikovao sedam zajedničkih, međusobno povezanih odrednica, za koje smatra da čine jezgro korporativnog, javnog i globalnog upravljanja, a to su: osnivačka konstitucija, sistem prava i obaveza, mehanizam računovodstvene odgovornosti i transparentnosti, mjere kontrole i performansi, prava stejkholdera, dobri upravljački standardi i nezavisni posrednici.

Jasno je da spoljno institucionalno okruženje korporativne sigurnosti, pored globalnih faktora, čine faktori koji djeluju u privatnom sektoru, u oblasti zakonodavstva, razni stejkholderi, zakonska akta, razni standardi, agenti koji utiču na reputaciju firme, finansijski sektor, razne vrste tržišta i kontrola djelatnosti korporacija. Za našu temu je od značaja definicija J. Tirolea (2001, p. 4): „dizajn institucija, koje provociraju ili prisiljavaju menadžment da internalizuje dobrobit zainteresovanih strana“. Kao preduslov tržišne ekonomije i korporativnog upravljanja, smatra A. Dixit (2009, p. 5) potrebno je da postoji specificiranost, *sigurnost* i zaštita svojinskih prava, realizacija ugovora i efi-kasna kolektivna akcija. Na slici 5 je predstavljena uopštena struktura institucionalnog okruženja korporativne sigurnosti.

Slika 5: Institucionalno okruženje korporativne sigurnosti

<i>Institucionalno okruženje</i> skup temeljnih pravila (pravnih, ekonomskih, socijalnih, političkih i drugih), koja određuju okvire ljudskog ponašanja	→	<i>Meta-konstitucionalna pravila</i> najopštija i teško promjenjiva neformalna pravila, koja imaju duboke istorijske korijene u životu različitih naroda, tijesno su povezani sa stereotipovima ponašanja
	→	<i>Konstitucionalna pravila</i> definišu hijerarhijsku strukturu države, pravila donošenja odluka o formiranju državnih organa vlasti, kao i oblike i pravila državne kontrole
	→	<i>Ekonomska pravila</i> pravila koja direktno određuju oblike organizacije privredne djelatnosti, u okviru kojih ekonomski agenti formiraju institucionalne ugovore i donoše odluke o korišćenju resursa
	↓	<i>Prava svojine</i> pravila koja propisuju individualni izbor načina korišćenja rijetkih dobara.

Izvor: M. Draskovic & A. Lojpur, 2013.

4. ZAKLJUČAK

Na savremenoj etapi globalizacije, koja predstavlja ključnu determinantu razvoja institucionalno pluralističkih tržišnih privreda, biznis procesi su dominantno uslovljeni da uvažava niz novih fenomenoloških faktora, čije razumijevanje zahtijeva prevazilaženje granica klasične ekonomske teorije.

Efikasni menadžment firme podrazumijeva izgradnju ne samo uzajamnih racionalnih odnosa i konstruktivnih komunikacija sa svim učesnicima biznis procesa, nego i obezbjeđenje maksimalnog stepena korporativne sigurnosti. Od toga zavisi finansijski uspjeh korporacija. U navedenim uslovima, korporativna sigurnost je postala značajani istraživački fenomen, ali i ekonomska institucija, koja pored ostalog služi kao bitan pokazatelj održivog razvoja korporacija.

Ona predstavlja imperativni dio opšteg institucionalnog okvira korporacija u na lokalnom, regionalnom i globalnom nivou.

LITERATURA

- [1] Apreda, R. (2008), "The Semantics of Governance", in Clarke, T. and dela Rama, M. (eds), *The Fundamentals of Corporate Governance, Volume 1: Ownership and Control*, SAGE Publications, London, 10-23.
- [2] Berle, A., Means, G. (1932), *The Modern Corporation and Private Property*, Mac Millan, New York.
- [3] Bilan, Y. (2013), "Sustainable development of a company: building of new level relationship with the consumers of 21 century", *The Amfiteatru Economic journal*, Vol. 15 (Special 7), 687-701.
- [4] Blyth, A. (2006), Corporate security function, http://link.springer.com/chapter/10.1007_%2F1-84628-489-9_9#page-1, preuzeto 24.11.2016.
- [5] Dixit, A (2009), „Governance Institutions and Economic Activity“, *American Economic Review*, Vol. 99, No. 1, 5-24.
- [6] Doncov, A. I., Zinčenko, Ju. P. (2011), „Korporativnaja bezopasnost' v uslovijah globalizacii“, *Vestnik moskovskogo universiteta, serija 14, Psihologija*, No. 4, 12-16.
- [7] Draskovic, M., Stjepcevic, J. (2012), "Institutional Framework of Corporate Governance With Reference to the Former Yugoslav Transition Economies", *Montenegrin Journal of Economics*, Vol. 8, No 4, 27-41.
- [8] Draskovic, M, Lojpur, A. (2013), "Institutional Aspects of the Corporate Governance", 18th International Scientific Symposium SM 2013 – Strategic Management and Decision Support Systems in Strategic Management, Subotica.
- [9] Drašković, V. (red.) i dr. (2010), *Globalizacija u ogledalu razvoja, krize i medija*, ELIT, Podgorica.
- [10] Fiss, P. C. (2008), "Institutions and Corporate Governance", in *The Sage Handbook of Organizational Institutionalism*, Sage Publications, Los Angeles, 389-410.
- [11] Georg, L. (2007), „The Function of Corporate Security within Large Organisations - The Interrelationship between Information Security and Business Strategy“, *Université de Genève, Genève*.
- [12] Miller, G. S. (2004), "Discussion of what determines corporate transparency?", *Journal of Accounting Research*, Vol. 42, No. 2, 253-268.
- [13] Roe, M. (2004), "The Institutions of Corporate Governance", *Discussion Paper*, No. 488-08, Discussion Paper, 1-24.
- [14] Sitt, A. (1998), „Corporate security – Can You Company Afford Not to Protect Itself“, *The EAP Review*, Nov., 21-22.
- [15] Tirole, J. (2001), "Corporate Governance", *Econometrica*, Vol. 69, No. 1, 1-35.
- [16] Zerkalov, D. V. (2011), *Ekonomičeskaja bezopasnost'*, Osnova, Kiev.
- [17] Woidtke, T. (2002), „Agents watching agents? Evidence from pension fund ownership and firm value“, *Journal of Financial Economics*, Vol. 63, No. 1, 99-131.